
ФАКТОРНА СТРУКТУРА АКЦІОПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ДОСЯГНЕНЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

Гуляс Інеса Антонівна¹

¹ Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4960-4011>

UDC: 159.923

АНОТАЦІЯ

У статті репрезентовано специфіку дослідження аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості у період ранньої дорослості. Розглянуто підходи до класифікації вікових періодів розвитку людини означеного віку. Закцентовано увагу на основних психологічних особливостях представників ранньої дорослості. Окреслено коло вивчених проблем у форматі анонсованої теми.

Методологічну основу емпіричного дослідження означеного феномена побудовано на принципах: суб'єктності, ціннісних орієнтацій, системної детермінації.

Особливу увагу приділено емпіричному дослідженню, результати якого узагальнено й інтерпретовано у факторній структурі аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень досліджуваних, репрезентованій дев'ятьма компонентами: диспозиція самоефективності, небажання удосконалюватися, атрибуція, складності вдосконалення, використання непродуктивних копінгів, диспозиція саморегуляції, риси жіночого гендеру, спрямованість на реалізацію, психовікова оцінка. З'ясовано, що у факторній структурі ціннісного проектування опитаних розглядуваного віку домінують перших два, які й вважатимемо ключовими.

Ключові слова: рання дорослість, життєві досягнення, аксіопсихологічне проектування.

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Inesa Hulias

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

Постановка проблеми. У класифікаціях вікових періодів розвитку людини ранню дорослість розглядають як вік: від 21-го року до 25-ти років (Bromley, 1988); 17–25 років (Birren, 1964); від 20-ти до 25-ти років (Еріксон, 2000); від 20-ти до 40-ка років (Крайг, 2000). У даному випадку наша думка збігається з поглядами Е. Еріксона в силу її оптимальності.

Зауважимо, що у віковій психології означений період ще називають юністю, молодістю (Шаповаленко, 2004: 287).

Рання дорослість є тим особливим періодом розвитку, що завершує дитинство й «відчиняє» дорослість. Це – час посилення саморефлексії, потреби в поглибленому самоаналізі, підвищення інтересу до себе, пошуків і набуття ідентичності, досягнення стійкої Я-концепції, часу напруженого осмислення запитань: «Хто я?», «Який я?», «Чого я хочу?», «Які мої можливості та перспективи?», «Який життєвий шлях мені обрати?» тощо (Крайг, 2000; Еріксон, 2000; Василевская & Молчанова, 2013: 52–61). Джерелом, внутрішнім динамічним фактором розвитку особистості, за В.А. Петровським, є суперечність: «Я не схожий на інших» – «Я – як усі» (суперечність Я унікального і Я звичайного) (Петровский, 2010: 267). Така суперечність породжує нову мету – усвідомити свою унікальність, несхожість з іншими, знайти власну ідентичність і, саме завдяки їй, набутти значущість в очах інших і почати рух до самовизначення (проекування – І.Г.) (Петровский, 2010: 267).

Окреслені аспекти періоду ранньої дорослості й зумовили актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі у психології спостерігаються високий рівень активності і значний інтерес дослідників до вивчення проблеми проектування загалом і дотичних її аспектів, зокрема. Так, у юнацькому віці вченими близького зарубіжжя розглянуто: питання мети як смисложиттєвої детермінанти теперішнього (Люсова, 2007), самопроекування як детермінанти кар'єрної успішності (Белова, 2008), вибору варіанту життя (Шишева, 2008), уявлення про сенс і цілі приватного життя (Шаков, 2009), особливості ціннісних компонентів життєвих стратегій студентів ЗВО, що виховуються поза батьківською сім'єю (Ляхова, 2011) тощо.

Серед останніх досліджень вітчизняних психологів варто відзначити роботу О.М. Гріньової (Гріньова, 2018), присвячену проблемі проектування життєвого шляху. За результатами емпіричного дослідження структурних компонентів й механізмів досліджуваного утворення виявлено, що в сучасній молоді закономірно переважають сімейні смисли, сенси самореалізації й пізнання. Упродовж пізньої юності зростає значущість альтруїстичних і власне екзистенційних сенсів буття. В інтимно-особистісній лінії життєвого проекту особистість переорієнтовується зі спрямованості на задоволення переважно своїх потреб у стосунках кохання на виявлення емоційної

прихильності, довіри до партнера. В професійній лінії молоді люди переорієнтовуються зі смислів одержання матеріальних благ, статусу на сенси безкорисливої самореалізації в професійній діяльності. У них відбувається розвиток умінь з суб'єктного управління своєю навчально-професійною діяльністю, проектування подальшої кар'єри. Розгортання етнічної лінії відображає позитивну етнічну самоідентифікацію юнаків, становлення в них толерантного ставлення до представників інших культур та проектування прагнень подальшої самореалізації в своїй країні. У духовній лінії проекту молодих людей відбувається становлення потреби саморозвитку духовного потенціалу, що все більше втілюється в емпатійних та альтруїстичних ставленнях до інших. У метапроекуванні особистості структури життєвих цілей і планів усе більше стають багатовимірними, пролонгованими в часі. Серед стратегій метапроекування юнаки орієнтовані як на проектування свого життя в єдності з іншими людьми, так і на конкурентне самоздійснення.

Незважаючи на поліаспектність дослідження означеної теми, на нашу думку, простежується невелика кількість праць, які б охоплювали цілісну картину феномену проектування життєвих досягнень особистості представників різних вікових категорій.

Зазначимо, що загалом наш науковий проект зорієнтовано на вивчення особливостей аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості періоду дорослос-

ті – ранньої, середньої, пізньої. Однак наразі репрезентуємо його специфіку представників ранньої дорослості.

Метою статті є узагальнення й інтерпретація результатів факторного аналізу аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості періоду ранньої дорослості.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. Методологічною основою емпіричного дослідження означеного феномена стали принципи: суб'єктності, ціннісних орієнтацій, системної детермінації.

Як зазначає С.Б. Кузікова (Кузікова, 2011), *суб'єктність* передбачає позицію творця власного життєвого шляху, ініціює всі види людської активності і сприяє її результативності. Суб'єктність не є вродженою характеристикою людини і не властива лише видатним особистостям. Суб'єктні якості можуть розвинути в кожній людині.

Під суб'єктністю, услід за З.С. Карпенко (Карпенко, 2006: 159), ми розуміємо саморушну причину суцього, універсальний принцип переходу можливих станів суб'єкта в дійсність інтенціональних предметностей.

Для нашого дослідження важливою є теза С.Б. Кузікової (Кузікова, 2012: 41), з якою ми погоджуємося також, про те, що суб'єктність як особистісна властивість є функціональним утворенням, що забезпечує розв'язання таких ключових життєвих завдань, які постійно поновлюються:

⇒ узгодження особистісних потреб, здібностей, очікувань з умовами та вимога-

- ми діяльності;
- ⇒ побудови життя (проектування – І.Г.) відповідно до власних цілей і цінностей;
- ⇒ постійного прагнення до досконалості через вирішення суперечностей.

Плануючи власне майбутнє, намічаючи конкретні події – цілі та плани, людина виходить, передусім, з певної ієрархії *ціннісних орієнтацій*, представленої в її свідомості. З цього випливає, що система ціннісних орієнтацій особистості складає змістовий аспект життєвої перспективи. Сформована ієрархія цінностей визначає порядок пріоритетності певних сфер діяльності, векторів життєвого шляху, а також лінію поведінки особистості.

Ціннісні орієнтації суттєво впливають на особистісні досягнення, причому останні є для особистості також і певними цінностями. В цьому плані важливим є характер співвідношення мотиву та цінності: саме цінності визначають мотиви поведінки людини. Так, відомі вчені А.В. Петровський і В.А. Петровський (Петровский & Петровский, 1996) зазначають, що за допомогою цінностей суб'єкт персонілізується. Виконуючи роль стимулів, цінності створюють умови для реалізації індивідом своєї активності на нормативно-рольовому й особистісно-смисловому рівнях.

Поліаспектність системи ціннісних орієнтацій дозволяє розглядати залежність між мотивацією діяльності і її продуктивністю в логіці ціннісного підходу, тобто визначаючи спонукальною цінністю будь-якої діяльності здійснювані в ній досягнення. Нарівні з ціля-

ми, засобами, суб'єктом і об'єктом, досягнення може розглядатися як складова структури діяльності. Лише в цьому випадку справедливо буде говорити про цілісний підхід до аналізу та проектування діяльності (Ілюшин, 1995: 31).

Серед основних принципів системної антропологічної психології у нашому дослідженні особливе місце займає *принцип системної детермінації*, що дозволяє об'єктивувати психологічні новоутворення, які задають конкретні напрями самореалізації людини (Галажинский, 2002), і є формою життєвого самоздійснення. Системна детермінація, що виникла на противагу лінійній детермінації (за Б. Ломовим), і пережила доволі тривалий період розуміння її як сукупності різних детермінант, що обумовлюють розвиток явища чи феномена, розглядають у контексті постнекласичних ідей як принцип, що забезпечує розуміння природи вільної діяльності, що виникає за межами утилітарної необхідності (Галажинский, 2002: 143).

Враховуючи позиції системного підходу до вивчення аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості, нами використано теоретичні методи: аналіз і синтез монографічної літератури, систематизація наукових джерел, порівняння й узагальнення даних, абстрагування; емпіричні: тестування – вербальне та проєктивне, анкетування у форматі констатувального експерименту; математичні (факторний аналіз); в якості організаційного виступив метод «поперечних зрізів».

Психологічний інструментарій дослідження склав комплекс методик: для емпіричного вивчення власне життєвого шляху застосовано методику «Каузометрія» Є. І. Головахи, О. О. Кроніка; цільової спрямованості – «Методику дослідження цільової спрямованості особистості» Я. В. Васильєва; виявлення намірів чи цілей, які людина намагається реалізувати у своєму буденному житті – «Пакет оцінки особистісних прагнень» Р. Еммонса; реалізації ціннісних орієнтацій досліджуваних у реальних умовах життєдіяльності – «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнова; перфекціонізму – «Полівимірна шкала перфекціонізму» (П. Хьюїтта і Г. Флетта); мотивації досягнення – «Діагностика мотивації досягнення» А. Мехрабіана; самоефективності, її рівнів і структурних компонентів – «Опитувальник самоефективності» І. В. Брунової-Калісецької; саморегуляції – «Стиль саморегуляції поведінки» В. І. Моросанової, Є. М. Коноз; домінуючих копінг-стресових поведінкових стратегій – «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер (адаптований варіант Т. Крюкової); психологічної статі – «Дослідження маскулітності-фемінності особистості» С. Бем; щастя – «Оксфордський опитувальник щастя» М. Аргайла.

У дослідженні взяли участь 284 респонденти періоду ранньої дорослості (20-25 років) – студенти денної форми навчання старших курсів факультетів педагогіки, психології

та соціальної роботи, економічного й інженерно-технічного Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Статистичну обробку емпіричних даних здійснювали на базі пакету програм IBM SPSS Statistics 22.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пропоноване дослідження є продовженням вивчення специфіки аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості у період дорослості (Гуляс, 2019).

Застосування факторного аналізу до вибраних показників визначалось за допомогою критерію адекватності вибірки Кайзера-Мейера-Олкіна (критерій КМО = 0,497), а також критерію сферичності Бартлетта (приблизне значення $\chi^2 = 7413,722$; $df = 1830$; $p = 0,000$), що засвідчило можливість використання такого аналізу.

Для визначення кількості факторів користувалися критерієм «кам'янистого осипу» Р. Кеттела, який вимагає побудови графіка власних значень. Комп'ютерна програма шляхом вибору методу головних компонент запропонувала нам цей графік і кількість факторів ми визначили по точці перегину на графіку власних значень до його виходу на положу пряму після різкого спаду, що у нашому випадку дорівнює 21.

Однак, фактори 10-21 мають у своєму складі переважно одну змінну з незначним навантаженням. Тому, з метою оптимізації

аналітичного процесу, кількість факторів скоротили до 9-ти (рис. 1), чим і пояснено 41,96 % сумарної дисперсії.

Аналіз власних значень факторів свідчить, що максимальним впливом у розглядуваному випадку володіє фактор 1-й; близький до нього за силою фактор 2-й; решта факторів мають менші власні значення і, відповідно, містять меншу частку загального відхилення (дисперсії) по вибірці. Накопичені власні значення свідчать про те, як зростають власні значення факторів мірою збільшення значення змінної.

Після варімакс-обертання матриця факторних навантажень на показники виявилася доволі структурованою, з чітко вираженими дев'ятьма факторами (табл. 2).

Фактор 1 (внесок до сумарної дисперсії – 8,33 %) утворено комплексом компонентів зі статистично значущими, сильними та помірними позитивними зв'язками: самоефек-

тивність (0,76), стратегія (0,61), маскуліність (0,60), саморегуляція (0,57), сценарій (0,56), мотивація досягнення (0,48), розв'язання задачі (0,48). Змістове наповнення змінних узагальнимо в його назві – «**Диспозиція самоефективності**».

Про вплив на мотивацію досягнення впевненості суб'єкта в досягненні певних продуктивних цілей висловив свої думки А. Бандура (Bandura, 1989), розробивши теорію самоефективності. Вчений вважає, що самоефективність полягає у тому, наскільки компетентною почувається людина, виконуючи певну справу. Дослідник наголошує, що самоефективність – це не функція навичок чи здібностей людини. Самоефективність залежить від того, що людина думає про свою спроможність впоратися з різними ситуаціями й успішно проявити себе в них.

Отже, представники вибірки періоду ранньої дорослості демонструють володіння

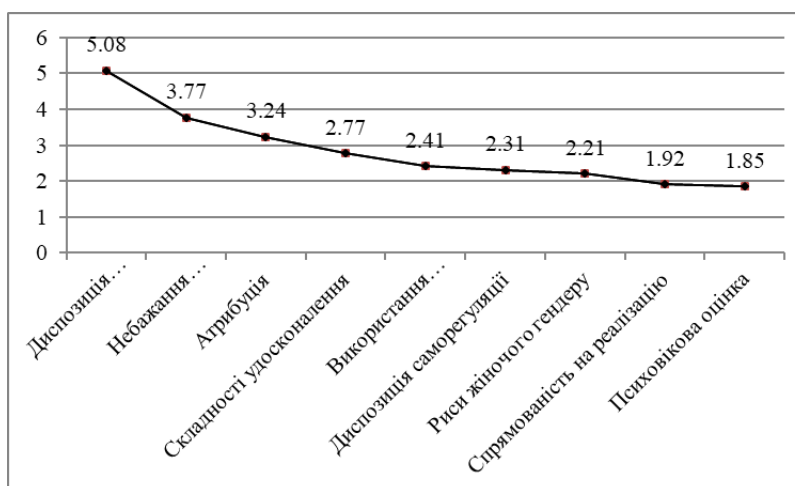

Рис. 1. Власні значення факторів аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень респондентів ранньої дорослості (n = 284)

Таблиця 1.

Власні значення факторів, $n = 284$

Фактори	Власні значення	% дисперсії	Сумарний %
1	5,08	8,33	8,33
2	3,77	6,19	14,52
3	3,24	5,32	19,85
4	2,77	4,54	24,39
5	2,41	3,95	28,35
6	2,31	3,78	32,14
7	2,21	3,62	35,76
8	1,92	3,15	38,91
9	1,85	3,04	41,96

усвідомленням високої самоефективності, уявляють собі успішний сценарій вибудовування поведінки, та свідомо репетирують успішне вирішення потенційних проблем.

Фактор 2 (внесок до сумарної дисперсії – 6,19 %) визначає змінна із сильним домінуючим навантаженням зі знаком «-»: перфекціонізм (-0,56), та сильними позитивними й помірним зв'язками складових: уникнення (0,56), соціальне відволікання (0,51), відволікання (0,47), тому маркуємо його як **«Небажання вдосконалюватися»**.

Таким чином, молоді люди демонструють відсутність перфекціонізму як інтегрального особистісного утворення, що передбачає постановку високих, але реалістичних вимог; поєднання високого рівня домагань з оптимізмом і гнучким, плюралістичним мисленням; орієнтацію на отримання задоволення від роботи за високих стандартів діяльності; здатність приймати інших людей з їх перевагами та недоліками. Поясненням цьому може бути вплив різних факторів, як індивідних, так сі-

мейних і мікросоціальних.

Фактор 3 (внесок до сумарної дисперсії – 5,32 %) складається з таких діагностичних показників: інтроєкція (0,63), ідентифікація (0,54), засмучення (0,52), зусилля (0,51), внутрішня причина (0,47), важливість (0,46), ймовірність успіху (0,46), що й уможливили його назву **«Атрибуція»**.

Б. Вайнер розвинув запропоновану Дж. Аткінсоном концепцію мотивації досягнення як очікуваної цінності (Гордеева, 2006), ввівши теорію каузальної атрибуції у контекст вивчення мотивації досягнення. Учений припустив, що очікування майбутніх результатів визначається тим, що індивід думає про причини успіхів і невдач, тобто його уявленнями про них. Зокрема, атрибуції (приписування) невдачі недостатнім зусиллям сприятимуть посиленню мотивації досягнення, а атрибуції недоліку здібностей – її зменшувати.

У такий спосіб досліджувані роблять висновки щодо причин власної чи чужої поведінки (її успішних і неуспішних результатів).

Таблиця 2.

Факторна структура аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень респондентів ранньої дорослості ($n = 284$)

Умовна назва фактора	Змінні, що визначають фактор	Факторні навантаження
Фактор 1 Диспозиція самоефективності	самоефективність	0,765
	стратегія	0,606
	маскулінність	0,597
	саморегуляція	0,566
	сценарій	0,563
	мотивація досягнення	0,485
	розв'язання задачі	0,476
Фактор 2 Небажання вдосконалюватися	перфекціонізм	-0,564
	уникнення	0,562
	соціальне відволікання	0,513
	відволікання	0,474
Фактор 3 Атрибуція	інтродекція	0,633
	ідентифікація	0,539
	засмучення	0,523
	зусилля	0,505
	внутрішня причина	0,474
	важливість	0,464
	ймовірність успіху	0,460
Фактор 4 Складності удосконалення	труднощі	0,499
	перфекціонізм	-0,461
Фактор 5 Використання непродуктивних копінгів	психологічний вік	0,576
	уникнення	0,536
	коефіцієнт суб'єктивної реалізації життя	0,525
	відволікання	0,484
Фактор 6 Диспозиція саморегуляції	вплив обставин	-0,474
	саморегуляція	0,456
Фактор 7 Риси жіночого гендеру	андрогінність	0,469
	фемінність	0,435
	оцінка результатів	0,372
Фактор 8 Спрямованість на реалізацію	соціальна активність	0,468
	воля	0,385
Фактор 9 Психовікова оцінка	коефіцієнт суб'єктивної реалізації життя	0,558
	психологічний вік	0,521

За цією теорією, причини успіхів і невдач можна оцінити за двома параметрами: локалізацією, який характеризує те, в чому опитані вбачають причини своїх успіхів та невдач, і стабільності, що розглядається як постійність або стійкість дії, яка відповідає причині.

Фактор 4 (внесок до сумарної дисперсії – 4,54 %) визначають лише дві змінні із протилежними помірними зв'язками: труднощі (0,49) і перфекціонізм (-0,46), які конкретизуємо у назві **«Складності удосконалення»**.

Як зауважує Г. Флетт (Hewitt & Flett, 1991), з думкою якого ми також погоджуємося, конкурентні відносини, що супроводжують перфекціонізм студентів, призводять їх до соціальної ізоляції та дефіциту підтримки. Здоровий перфекціонізм сприяє розвитку особистості, розкриттю її здібностей і творчого потенціалу. Проте із часом така поведінка, навіть за позитивного перфекціонізму, може зумовлювати небажані наслідки: хронічну перевтому, труднощі концентрації уваги тощо. Зміна життєвих обставин може ускладнити досягнення раніше досяжних стандартів. Крім того, людина може не усвідомлювати негативні наслідки власного перфекціонізму для інших людей.

Фактор 5 (внесок до сумарної дисперсії – 3,95 %) утворюють дескриптори переважно із сильними позитивними зв'язками: психологічний вік (0,57), уникнення (0,54), коефіцієнт суб'єктивної реалізації життя (0,52), відволікання (0,48), тому маркуємо його як

«Використання непродуктивних копінгів».

У побудові своїх проектів опитані розглядуваної вибірки застосовують непродуктивні копінги, вони не зорієнтовані самостійно на «розв'язання задачі», що, зважаючи на їхній вік і статус, можна пояснити відсутністю досвіду у вирішенні подібних проблем і наявністю значущих дорослих, зокрема, батьків, рідних і впливових знайомих, на яких можна покластися.

Фактор 6 (внесок до сумарної дисперсії – 3,78 %) складають два компоненти з помірними протилежними зв'язками: вплив обставин (-0,47) і саморегуляція (0,45), який означимо **«Диспозиція саморегуляції»**.

Отже, можна констатувати, що досліджувані гнучко й адекватно реагують на зміни умов, постановка і досягнення мети у них, більшою мірою, є усвідомленими. Опитані здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє компенсувати вплив особистісних, характерологічних особливостей, що перешкоджають досягненню мети.

Фактор 7 (внесок до сумарної дисперсії – 3,62 %) складають структурні одиниці з помірними додатними кореляціями: адрогінність (0,47), фемінність (0,44), оцінка результатів (0,37), які й узагальнимо в назві **«Риси жіночого гендеру»**.

Оскільки в розглядувану вибірку входять як представники чоловічої, так і жіночої статі (домінують останні), то виявлений зв'язок змінних є очікуваним і закономірним.

Згідно зі статево-рольовими типами

концепції С. Бем (Бэм, 2004: 89), респонденти – фемінні чоловіки – є чутливими, цінують людські стосунки і досягнення духу, натомість фемінні жінки – архаїчний тип абсолютно терплячої жінки, що охоче погоджується бути «тлом» у житті близьких людей, характеризується витримкою, вірністю, відсутністю егоїзму.

Фактор 8 (внесок до сумарної дисперсії – 3,15 %) у своїй структурі має лише два діагностичні показники з помірними додатними зв'язками: соціальна активність (0,47) і воля (0,38), тому ідентифікуємо його як **«Спрямованість на реалізацію»**.

За К. О. Абульхановою-Славською (Абульханова-Славская, 1991: 77–78), активність визначає діяльність (з її структурами, функціями), мотиви, цілі, спрямованість, бажання (чи небажання) здійснювати діяльність, тобто є рушійною силою, джерелом спонукання в людини її «дрімаючих потенціалів». До початку діяльності (при виробленні певного життєвого плану, задуму), зазначає дослідниця, ми активно обираємо, що саме є бажаним, вільно плануємо, неодноразово приміряємо, якими способами та засобами цього досягнути. Проте активність не лише «випереджує» діяльність, але й супроводжує її упродовж усього процесу здійснення. Не можна уявити оптимальну діяльність, позбавлену активності, таку, що відбувається за інерцією, за жорстким планом, активність «будує» варіанти по ходу діяльності.

Оскільки соціальна активність дослі-

джуваних періоду ранньої дорослості пов'язана, передусім, із соціально-професійним становленням, то вища школа як один із осередків самоствердження і формування молоді особистості виступає важливим чинником у реалізації внутрішнього потенціалу молоді, акумулюючи у своїй цілісності інші значущі впливи.

Отже, молоді люди, як активні суб'єкти життєдіяльності, демонструють рівень спрямованості своїх знань, умінь, навичок, здібностей, прагнень у поєднанні з вольовими й творчими зусиллями на реалізацію нагальних інтересів, цілей, ідеалів, життєвих планів і перспектив.

Фактор 9 (внесок до сумарної дисперсії – 3,04 %) визначають також два дескриптори із сильними позитивними кореляціями: коефіцієнт суб'єктивної реалізації життя (0,56) і психологічний вік (0,52), які й об'єднаємо назвою **«Психовікова оцінка»**.

Йдучи життєвим шляхом, людина порізнному суб'єктивно переживає свій вік на різних стадіях життя і залежно від цього порізнному оцінює власні можливості й перспективи. Ставлення до свого віку є вагомим регулятором швидкості та якості саморуку вперед. Як зазначає О.О. Кронік (Кроник, 1994: 19), вік є дуже важливою координатою суб'єктивної картини життєвого шляху.

Ставлення до себе як до молоді, зрілої або старої людини, багато в чому зумовлює й почуття задоволеності власним життєвим шляхом, почуття комфортності, гармонійності

свого життєвого світу. Водночас психологічний вік також зумовлений не завжди усвідомлюваною, але завжди оцінюваною мірою самореалізованості, і залежить від стану здоров'я, ставлення до свого тіла, порівнянь з однолітками, набутого впродовж життя соціально-економічного статусу, культурних, національних, регіональних традицій (Панок & Рудь, 2006: 89).

Висновки з дослідження. За результатами факторного аналізу встановлено детермінуючі ознаки аксіопсихологічного проектування життєвих досягнень особистості періоду ранньої дорослості, представлені такими інтегральними психологічними характеристиками – 9-ма факторами: диспозиція самоефективності, небажання удосконалюватися, атрибуція, складності удосконалення, використання непродуктивних копінгів, диспозиція саморегуляції, риси жіночого гендеру, спрямованість на реалізацію, психовікова оцінка. У факторній структурі ціннісного проектування опитаних розглядуваного віку домінують перших два, які й вважатимемо ключовими.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у вивченні означеного феномена представників ранньої дорослості з урахуванням гендеру.

References:

- Abul'hanova-Slavskaja, K. A. (1991). *Strategija zhizni [Life strategy]*. Moskva : Mysl'.
- Bjem, S. (2004). *Linzy gendera : Transformacija vzgljadov na problemu neravenstva polov [Gender Lenses: Transforming Views on Gender Inequality]*. Moskva : Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija (ROSSPJEN).
- Belova, N. V. (2008). Samoproektirovanie kak determinanta kar'ernoj uspešnosti specialistov inženerno-tehnicheskogo profila (diss. ... kand. psihol. nauk) [Self-design as a determinant of career success of engineering specialists]. Severo-Kavkazskij gosudarstvennyj tehničeskij universitet, Stavropol'.
- Vasilevskaja, E. Ju., Molchanova, O. N. (2013). Osobnosti prozhivaniya perioda junosti : vozrast i social'no-istoričeskij kontekst [Features of residence of the youth period: age and socio-historical context]. *Kul'turno-istoričeskaja psihologija*, 1, 52–61.
- Galazhinskij, Je. V. (2002). Sistemnaja determinacija samorealizacii lichnosti (diss. ... d-ra psihol. nauk) [System determination of personal self-realization]. Barnaul'skij gosudarstvennyj pedagogičeskij universitet, Barnaul.
- Gordeeva, T. O. (2006). Psihologija motivacii dostizhenija [Psychology of achievement motivation]. Moskva : Smysl.
- Hrinova, O. M. (2018). Psykholohiia proektuvannia zhyttievoho shliakhu osobystistiu yunatskoho viku (dys. ... d-ra psykhol. nauk) [Psychology of designing the life path of a young person]. Natsionalni pedahohičnyi universytet imeni M. P. Drahomanova, Kyiv.
- Hulias, I. A. (2019). Faktorna struktura aksiopsykholohičnogo proektuvannia zhyttievych dosiahnen osobystosti periodu piznoi doroslости [Factorial structure of axiopsychological design of late-adulthood personality achievements]. *Psykholohičnyi chasopys*, 5(8), 65–81. <https://>

doi.org/10.31108/1.2019.5.8

- Jerikson, Je. (2000). *Detstvo i obshchestvo* [Childhood and society]. Sankt-Peterburg : Letnij sad.
- Iljushin, L. S. (1995). *Orientacija pedagoga na lichnostnye dostizhenija uchashhihsja v obshheobrazovatel'noj shkole* (dis. ... kand. ped. nauk) [Orientation of the teacher on the personal achievements of students in a comprehensive school]. Rossijskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet imeni A. I. Gercena, Sankt-Peterburg.
- Karpenko, Z. S. (2006). *Kartohrafiia intehralnoi sub'iektnosti : post-postmodernistskyi proekt* [Cartography of Integral Subjectivity: A Post-Postmodern Project]. *Liudyna. Sub'iekt. Vchynok* : Filosofsko-psykholohichni studii / Za zah. red. V. O. Tatenka. Kyiv : Lybid. S. 157–175.
- Krajg, G. (2000). *Psihologija razvitija* [Developmental psychology] / Pod red. A. A. Alekseeva. [7-e mezhdunarodnoe izd.]. Sankt-Peterburg : Piter.
- Kronik, A. A. (1994). *Subektivnaja kartina zhiznennogo puti kak predmet psihologicheskogo issledovaniia, diagnostiki i korrekcii* (diss. ... v vide nauch. dokl... d-ra psihol. nauk) [The subjective picture of the life path as a subject of psychological research, diagnosis and correction]. In-t psihologii RAN, Moskva.
- Kuzikova, S. B. (2011). *Psykholohichni osnovy stanovlennia subiekta samorozvytku v yunatskomu vitsi* [Psychological bases of becoming a subject of self-development at a young age]: monohrafiia. Sumy : Vydavnytstvo «MakDen».
- Kuzikova, S. B. (2012). *Subiektnist u konteksti samorozvytku osobystosti* [Subjectivity in the context of self-development]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu*. Serii «Psykholohiia», 1009, 40–44.
- Ljusova, O. V. (2007). *Cel' kak smyslozhiznennaja determinanta nastojashhego v junosheskom vozraste* (diss. ... kand. psihol. nauk) [Goal as a life-long determinant of the present in adolescence]. Jaroslavskij gosudarstvennyj universitet imeni P.G. Demidova, Jaroslavl'.
- Ljahova, M. A. (2011). *Osobennosti cennostnyh komponentov zhiznennyh strategij studentov vuza, vospityvajushhihsja vne roditel'skoj sem'I* (diss. ... kand. psihol. nauk) [Features of the value components of life strategies of university students brought up outside the parent family]. Kemerovskij gosudarstvennyj universitet. Kemerovo.
- Panok, V. H., Rud, H. V. (2006). *Psykholohiia zhyttievoho shliakhu osobystosti* [Psychology of the personal life path] : Monohrafiia. Kyiv : Nika-Tsentr.
- Petrovskij, V. A. (2010). *Chelovek nad situaciej* [Man over the situation]. Moskva : Smysl.
- Petrovskij, V. A. (1996). *Subiektnost': novaja paradigma v obrazovanii* [Subjectivity: a new paradigm in education]. *Psihologicheskaja nauka i obrazovanie*, 3, 100–103.
- Shakov, A. M. (2009). *Predstavlenija o smysle i celjah chastnoj zhizni v junosheskom vozraste* (diss. ... kand. psihol. nauk) [Perceptions of the meaning and purpose of privacy in adolescence]. IOT RAO, Sochi.
- Shapovalenko, I. V. (2004). *Vozrastnaja psihologija (Psihologija razvitija i vozrastnaja psihologija)* [Developmental Psychology (Development Psychology and Developmental Psychology)]. Moskva : Gardariki.
- Shisheva, A. G. (2008). *Vybor varianta zhizni v junosheskom vozraste: ego psihologicheskie determinanty i optimizacija* (diss. ... kand. psihol. nauk) [The choice of life options in adolescence: its psychological determinants and optimization]. Irkutskij gosudarstvennyj pedagogicheskij

universitet, Irkutsk.

- Bandura, A. (1989). Regulation of cognitive process through perceived self-efficacy. *Development Psychology*, 25, 729–735.
- Birren, J. E. (1964). *The psychology of aging*. New York : Prentice-Hall.
- Bromley, D. B. (1988). *Human ageing : An introduction to gerontology*. Harmondsworth : Penguin.
- Hewitt, P., Flett, G. (1991). Perfectionism in the self and social contexts : conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *Journ. of Personality and Social Psychology*, 3(60), 456–470.

Inesa Hulias

PhD in Psychological Sciences, Associate Professor, associate professor of the Department of Psychology, Yuriy Fedkovych National University in Chernivtsi, Chernivtsi (Ukraine)

THE FACTOR STRUCTURE OF THE AXIOPSYCHOLOGICAL DESIGN OF A PERSON'S LIFE ACHIEVEMENTS AT THE EARLY ADULTS

ABSTRACT

The article specifies the study on axiopsychological design of personal achievements at early adulthood. The approaches to the classification of human developmental age periods at this age are discussed. The emphasis is placed on the main psychological features of early adulthood. The article outlines the range of the problems studied within the framework of the presented topic, in particular: the issues of a purpose as a meaningful determinant of the present, self-designing as a determinant of career success,

choosing of a life path, understanding of private life meaning and goals, peculiarities of valuable components of life strategies of university students, living away their family and, designing their life paths.

The methodological basis for the empirical study is the principles of subjectivity, value orientations, and systemic determination. The article states that subjectivity means an individual's position as a creator of one's own life path; subjectivity initiates all human activities and contributes to their effectiveness. The author understands subjectivity as a self-sustaining cause of being, a universal principle of the transition of an agent's possible states into the reality of intentional objects; an individual's system of value orientations constitutes the meaningful aspect of life perspective, and the formed hierarchy of values determines the priority of certain activity spheres, vectors of life path, as well as the line of behavior; systemic determination allows an individual to objectify his/her psychological formations that set specific directions of his/her self-realization and are a form of self-realization.

Particular attention is paid to the empirical research, which results are generalized and interpreted to create the factor structure of axiopsychological design of an individual's life achievements that include nine components: disposition of self-efficacy, unwillingness to be improved, attribution, complexities of improvement, use of unproductive copings, disposition of self-regulation, traits of female gender, focus on reali-

zation, psycho-age assessment. The value factor structure of this age respondents is dominated by the first two, which we consider as the key factors.

Key words: early adulthood, life achievements, axiopsychological design.

Гуляс Инесса Антоновна

Кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры психологии, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, г. Черновцы (Украина)

ФАКТОРНАЯ СТРУКТУРА АКСИОПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ ЖИЗНЕННЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ЛИЧНОСТИ ПЕРИОДА РАННЕЙ ВЗРОСЛОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье представлено специфику исследования аксиопсихологического проектирования жизненных достижений личности в период ранней зрелости. Рассмотрены подходы к классификации возрастных периодов развития человека рассматриваемого возраста. Акцентируется внимание на основных психологических особенностях представителей ранней зрелости. Очерчен круг изученных проблем в формате анонсированной темы, в частности: вопрос цели как смысловозначимой детерминанты настоящего, самопроектирования как детерминанты карьерной успешности, выбора варианта жизни, представления о смысле и цели частной жизни, особенности ценностных компонентов жизненных стратегий студентов ВУЗа, воспитывающихся вне родительской семьи, проектирование жизненного

пути.

Методологическую основу эмпирического исследования указанного феномена построено на принципах: субъектности, ценностных ориентаций, системной детерминации. Отмечено, что субъектность предусматривает позицию творца собственного жизненного пути, инициирует все виды человеческой активности и способствует ее результативности, а автор понимает ее как самодвижущуюся причину сущего, универсальный принцип перехода возможных состояний субъекта в действительность интенциональных предметностей; система ценностных ориентаций личности составляет содержательный аспект жизненной перспективы, а сформирована иерархия ценностей определяет порядок приоритетности определенных сфер деятельности, векторов жизненного пути, а также линию поведения личности; системная детерминация позволяет объективировать психологические новообразования, которые задают конкретные направления самореализации человека, и является формой жизненного самоосуществления.

Особое внимание уделено эмпирическому исследованию, результаты которого обобщены и интерпретированы в факторной структуре аксиопсихологического проектирования жизненных достижений испытуемых, представленной девятью компонентами: диспозиция самооффективности, нежелание совершенствоваться, атрибуция, сложности совершенствования, использования непродуктив-

ных копингов, диспозиция саморегуляции, черты женского гендера, направленность на реализацию, психовозрастная оценка. Установлено, что в факторной структуре ценностного проектирования опрошенных рассматриваемого возраста доминируют первые два, которые и считаем ключевыми.

Ключевые слова: ранняя взрослость, жизненные достижения, аксиопсихологическое проектирование.

Дата отримання статті: 02.09.2019
Дата рекомендації до друку: 26.09.2019
Дата оприлюднення: 30.09.2019